

ἐνταῦθα τὰς τυπογραφικὰς διορθώσεις αὐτῆς. Ἐάν δ' ἐν αὐτῇ εὗρητέ τι, διευκρινίζον τὸ ζήτημα ἢ συντελοῦν πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς εὐημερίας τῆς πατρίδος, διατάξτε, παρακαλῶ, τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς πρὸ τῆς συζητήσεως. Ἐπιφυλάττομαι δὲ νὰ προσφέρω μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν εἰς τοὺς Κυρίους Πληρεξουσίου ἀνὰ ἕν ἀντίτυπον. Ὑποσημειοῦμαι μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 1 μ. μ. τῆς 20 Νοεμβρίου 1863.

Ἀναστ. Ν. Γούδας.

Ὁ δὲ Κύριος Πρόεδρος, ὡς μᾶς ἐβεβαίωσαν πολλοὶ μάρτυρες αὐτόηχοι, εἶπε περίπου τὰ ἑξῆς· αὐτὸς Κ. Γούδας ζητεῖ τὴν ἀναβολὴν τῆς συζητήσεως διότι ἔχει μίαν πραγματείαν περὶ λειβαδίων ὑπὸ τὰ πιεστήρια.»

Λυποῦμαι πολὺ διότι ἡλλοιώθη καθ' ὅλοκληρ' ἂν μὲν καὶ πρὸς μεγίστην προσβολὴν τῆς ὑπολήψεώς μου, ἀλλ' ὡς τότε ἐπίστευον ἄνευ πρυθέσεως, ἡ σαφεστάτη ἔννοια τῆς ἀναφορᾶς μου ταύτης.

Περὶ ποτιστικῶν καὶ ποσίμων ὑδάτων ἐν τῇ Ἀττικῇ.

(Ἐκδοσις τρίτη.)

Ἡ παρ' ἀξίαν ἴσως εὐμενῆς ὑποδοχῇ, τῆς ὁποίας ἡξιώθη τὸ περὶ λειβαδίων, κτηνοτροφίας καὶ δενδροφυτείας μικρὸν ἡμῶν φυλλάδιον, καλοκάγαθοί τινες προτροπαὶ φίλων, πρόσθετες δὲ καὶ τὸ ἀξιολόγητον ἰσὺ ὄντι θέαμα, ὅπερ κατὰ πᾶν θέρος ἦ καὶ κατὰ πᾶσαν σχεδὸν ἡμέραν ἐπαναλαμβάνεται ἐν τῇ κοινωνίᾳ μας, τὸ νὰ βλέπη τις δηλαδὴ ἔνθεν μὲν εἰς τὴν πεδιάδα, πᾶσαν σχεδὸν τὴν φυτικὴν φύσιν πάντοτε σχεδὸν διψῶσαν, ἔνθεν δὲ ἐν τῇ πόλει, ποῦ μὲν γυναῖκας, συνωθουμένας εἰς τ' ἀναβρυτήρια καὶ πολλὰς ὥρας ἐκεῖ παραμενοῦσας, ἵνα πληρώσωσιν ὕδατος τὰ ὑδροφόρα ἀγγεῖά των, ποῦ δὲ ὑπὲρ τας μονομαχοῦντας μὲ τὰς στάμνας εἰς τὰς χεῖρας καὶ διαφιλονεικοῦντας τὴν προτεραιότητα τῆς πληρώσεως αὐτῶν, πάντοτε σχεδὸν μὲ κίνδυνον, ἐνίοτε δὲ καὶ μὲ συντριβὴν, τῶν ἀθῶων τούτων ἀγγείων, καὶ ἀλλαχοῦ τὰ συντρίμματα αὐτῶν, πληροῦντα τὰς ὁδοὺς πάντοτε μὲ ἐλάβη τῶν πολιτῶν, ταῦτα λέγομεν πάντα μᾶς

ἐπιβάλλουσι τὸ καθήκον νὰ δημοσιεύσωμεν τὰς ὀλίγας ταύτας σχέψεις καὶ περὶ ζητήματος, τὸ ὅποιον διαφεύγει μὲν τὴν ἀρμονιότητα τῶν γνώσεών μας, δὲν ἀπαιτεῖ ὅμως, φρονοῦμεν, καὶ πολλὴν σοφίαν, ἵνα διευκρινηθῇ.

Καὶ πρῶτον πάντων διακηρύττομεν ὅτι οὔτε ὑδραυλικὰς γνώσεις ἔχομεν οὔτε οἰκονομολογικὴν ἢ διοικητικὴν τινα ἀξίωσιν, ἀλλ' ἀπλὴν μόνον καὶ φυσικὴν ἐπιθυμίαν νὰ συντελέσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὸ καλὸν τῆς πατρίδος μας, ἥδη μάλιστα, ὅτε πρόκειται νὰ μεταβληθῶσιν ἴσως τὰ πάντα ἐπὶ τὰ κρείττω· καὶ τοῦτο ἵνα μὴ φανῶμεν καθυστεροῦντες τὸ καθήκον. Ἄλλως τε βέβαιον εἶναι, ὅτι ἐν τῇ Ἀττικῇ ὑπῆρχον ἄλλοτε, ὑπάρχουσιν ἴσως ἔτι καὶ σήμερον ὕδατα ἱκανὰ νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰς ἀνάγκας οὐχὶ μόνον τοῦ σήμερον ὑπάρχοντος πληθυσμοῦ, ἀλλὰ καὶ δεκαπλασίου τούτου.

Καὶ γινώσκομεν ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι ἐν τῇ Ἀττικῇ ὑπῆρχον ἄλλοτε ἐπὶ ὁμαλῶν μὲν περιστάσεων περὶ τὰς πεντακοσίας χιλιάδας κατοίκων· ἐπὶ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου πιθανόν νὰ ἐπεσωρεύθησαν ἐν αὐτῇ καὶ πολὺ πλείοτεροι, ἴσως νὰ ἔφθασε τότε ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀττικῆς καὶ μέχρι τοῦ ἑκατομμυρίου. Ὁ ἐφίεμενος λεπτομερεστέρων περὶ τούτου πληροφοριῶν ἄς ἀναγνώσῃ τὸν βίον τοῦ Περικλέους ὑπὸ Πλουτάρχου· τὰ μνημονεύματα τοῦ Ξενοφώντος βιβλ. γ'. κεφ. ζ'. ἢ καὶ τὸν Κλίντων (Fasti Hellenici τόμ. β', σελ. 472—476.

Καὶ πηγαὶ μὲν πολλαὶ ὑδάτων ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ πληθυσμὸς μέγας μνημονεύονται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν· οὐδαμοῦ δὲ ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἀπηντήσαμεν παρ' αὐτοῖς μνημονευσμένην καὶ τὴν μαστίζουσαν ἡμᾶς σήμερον δίψαν.

Καὶ ὁ μὲν Πλάτων μνημονεύει ὅτι πρὸ αὐτοῦ ὑπῆρχε κρήνη καὶ κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν κρήνη δ' ἦν μία κατὰ τὸν νῦν τῆς Ἀκροπόλεως τόπον, ἧς ἀποσβεσθεΐσης ὑπὸ τῶν σεισμῶν τὰ νῦν ὕψηματα σμικρὰ κύκλῳ καταλέλειπται, τοῖς δὲ τότε πᾶσι ὑπαρῆγεν ἀφθονοῦν βροῦμα, εὐκραΐης οὕσα πρὸς χειμῶνά τε καὶ ἡθέρους (1). Ὁ δὲ Πλίνιος μνημονεύει τριῶν πηγῶν, τῆς Κηφισίας, τῆς Λαρίνης καὶ τῆς Καλλιφρόνης (2)· ὁ δὲ Στράβων μνη-

(1) Ἴδε Πλάτωνος Κριτίαν.

(2) Ἴδε Πλίνιου Hist. Nat. Libr. XXXI.

μονεύει καὶ ἄλλων. «Εἰσὶ μὲν νῦν αἱ πηγαί, λέγει, καθαρῶς
 »καὶ ποσίμου ὕδατος, ὥς φασιν ἐκτὸς τῶν Διοχώρους καλου-
 »μένων πυλῶν, πλησίον τοῦ Λυκείου (1). πρὸς δὲ τούτοις ὁ
 Στράβων μνημονεύει καὶ δύο ποταμῶν. «Ποταμοὶ δ' ἐστίν, ὁ
 »μὲν Κηφισσὸς ἐκ Τρινεμιῶν τὰς ἀρχὰς ἔχων, ῥέων δὲ διὰ τοῦ
 »πεδίου, ἐφ' οὗ καὶ ἡ γέφυρα καὶ οἱ γεφυρισμοί. Διὰ δὲ τῶν
 »σκελῶν, τῶν ἀπὸ τοῦ Ἄστεος εἰς τὸν Πειραιᾶ καθηκόντων, ἐκ-
 »δίδωσιν εἰς τὸ Φαληρικόν, χειμαρρῶδης τὸ πλεόν· θέρους δὲ
 »μειοῦται τελείως· ἔτι δὲ τοιοῦτος μᾶλλον ὁ Ἰλισσὸς, ἐκ θατέ-
 »ρου μέρους τοῦ Ἄστεος ῥέων εἰς τὴν αὐτὴν παραλίαν, ἐκ τῶν
 »ὑπὲρ τῆς Ἄγρας καὶ τοῦ Λυκείου μερῶν, καὶ τῆς πηγῆς, ἣν
 »ὑμνήσεν ἐν Φαίδρῳ Πλάτων» (2). Ὁ δὲ Παυσανίας μνημονεύει
 καὶ τοῦ Ἡριδανῶς ὡς ποταμοῦ. «Ποταμοὶ δὲ Ἀθηναίοις ῥέουσιν
 »Ἰλισσὸς τε καὶ Ἡριδανῶ τῷ Κελτικῷ κατὰ τὰ αὐτὰ ὄνομα
 »ἔχων, ἐκδιδούς εἰς τὸν Ἰλισσόν» (3).

Τοιούτων λοιπὸν καὶ τοσούτων ὑπαρχουσῶν ἄλλοτε ἐν τῇ
 Ἀττικῇ κρηνῶν τε καὶ ποταμῶν, εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ μὴ
 ὑπάρχουν σήμερον ἐν αὐτῇ ὕδατα ἱκανὰ πρὸς τὰς ἀνάγκας μόλις
 τοῦ δεκατημορίου τῶν κατοίκων; ἀλλὰ τὰ ὕδατα, ἐνδέχεται
 ν' ἀντιλέξῃ τις, εἰσὶν ἀνάλογα τῆς φυτείας τόπου τινός· ὅσῳ δὲ
 πυκνότερα εἶναι αὕτη, τόσῳ ἀφθονώτερα καὶ τὰ ὕδατα ὑπῆρχον
 λοιπὸν ἄλλοτε ἀφθονα ἐν τῇ Ἀττικῇ ὕδατα, διότι ἅπανα ἡ χώ-
 ρα αὐτῆς ἦτο οὐ μόνον κατὰφυτος κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἀλλὰ
 καὶ εὐφορωτάτη καὶ εὐκραεστάτη, κατὰ τε τοῦτον κατὰ τὸν
 Ξενοφῶντα καὶ κατὰ τὸν Ἀριστείδην τὸν ῥήτορα.

Καὶ περὶ μὲν τῆς φυτείας τῆς χώρας καὶ τῆς εὐφορίας αὐτῆς ὁ
 Πλάτων λέγει τὰ ἐξῆς· μεταφράζομεν δὲ ταῦτα καὶ εἰς τὴν καθο-
 μιλουμένην, ἵνα γεινώμεν εὐληπτότεροι τοῖς πᾶσι. «Ἐκ τῶν ὁρέων
 »τῆς Ἀττικῆς τινὰ νῦν μὲν μόνον εἰς τὰς μελίσσας παρέχουσι τρο-
 »φὴν, ἀλλ' οὐ πρὸ πολλοῦ ἐν αὐτοῖς ὑπῆρχον δένδρα πρὸς οἰκο-
 »δομὴν μεγίστων οἰκιῶν, ὧν τὰ στεγᾶσματα, ἐκ τῶν ὁρέων
 »τούτων ὑλοτομηθέντα, σώζονται καὶ μέχρι τῆς σήμερον. Κατὰ
 »δὲ τὴν πρὸς εὐφορίαν ἀρετὴν ἡ γῆ τῆς Ἀττικῆς ὑπερβαίνει
 »πᾶσαν ἄλλην ὑπὲρ τῶν ὁρέων αὐτῆς κειμένην, διὰ τοῦτο εἶναι

(1) Στράβ. Γεωγρ. βιβλ. ἑννακτον κεφ. α. §. 19. Ἀττικῇ.

(2) Ἰδε αὐτόθι § 24 Ἀττικῇ.

(3) Ἰδε Παυσ. βιβλ. α. κεφ. 19 § 6.

»ϊκανή νὰ διατρέφῃ μέγα στρατόπεδον, συλλεγὲν ἐν αὐτῇ ἐκ
»τῶν περιοίκων. Τοῦτο δὲ εἶναι μέγα τεκμήριον τῆς εὐφορίας
»αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ὅπως ἔμεινε σήμερον ἡ γῆ τῆς Ἀττικῆς εἶναι
»πάμφορος, εὐκαρπος, καὶ παραγωγικὴ παντὸς εἶδους ζώων». (1).

Ἀλλαχοῦ δὲ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς λέγει τὰ ἑξῆς.

»Φαῖδρος. . . . Ἀλλὰ ποῦ θέλεις νὰ καθίσωμεν καὶ ν' ἀνα-
»γνώσωμεν ;

»Σωκρ. Ἄς στρέψωμεν ἐδῶ πρὸς τὸν Ἰλισσὸν, ἔπειτα ὅπου
»νεύρωμεν ἡσυχίαν καθήμεθα.

»Φαῖδρ. Καλῶς ἔτυχε νὰ ᾔμαι καὶ ξυπόδητος· διότι σὺ νο-
»μίσεις, ὅτι εἶναι εὐκολώτερον νὰ διαβαίνωμεν ἐνταῦθα βρέ-
»χοντες τοὺς πόδας, ἄλλως δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦ
»ἔτους καὶ τὴν ὥραν τῆς ἡμέρας τοῦτο δὲν εἶναι δυσάρεστον.

»Σωκρ. Προχώρει καὶ ἔκλεξε τόπον, ἵνα καθίσωμεν.

»Φαῖδρ. Βλέπεις ἐκεῖνην τὴν ὑψηλοτάτην πλάτανον ;

»Σωκρ. Μάλιστα.

»Φαῖδρ. Ἐκεῖ εἶναι σκιὰ καὶ ἀεράκι καὶ χλόη, ὅπου δυνάμε-
»θα, ἐάν θέλωμεν, καὶ νὰ ξαπλωθῶμεν.

»Σωκρ. Προχώρει λοιπόν.

»Φαῖδρ. Εἶπέ μοι Σωκράτα, δὲν λέγεται, ὅτι ἐντεῦθεν ποὺ ὁ
»Βορέας ἤρπασε τὴν εὐμορφοῦλαν ;

»Σωκρ. Μάλιστα.

»Φαῖδρ. Ἐδῶ λοιπὸν φαίνεται ὅτι ὑπάρχουσι χαρίεντα, κα-
»θαρά καὶ διαφανῆ ὕδατα, ἐπιτήδεια νὰ παρακινῶσι τὰς κόρας
»νὰ παίζουν παρ' αὐτά.

»Σωκρ. Οὐχὶ ἐδῶ, ἀλλὰ δύο ἢ τρία στάδια κατωτέρω (πι-
»θανὸν ὀλίγον τι κατωτέρω τοῦ νῦν σφαγείου) ἀλλ' εἰπέ μου
»φίλε ! δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ δένδρον, εἰς ὃ μᾶς »ὠδηγοῦσες ;

»Φαῖδρ. Μάλιστα.

»Σωκρ. Μὰ τὴν Ἥραν εἶναι ἀξιόλογον· διότι καὶ ἡ πλάτανος
»αὕτῃ εἶναι ὠραιότητι, ὀλοστρόγγυλος καὶ ὑψηλὴ, καὶ ἡ ἰτέα
»ἐπίσης ὑψηλὴ καὶ σύσκιος καὶ ὠραιότητι, καὶ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς
»ἀνθώσεώς της οὔσα, κατευωδιάζει τὸν τόπον· καὶ ἡ πηγὴ ἐπί-
»σης εἶναι χαριεστάτῃ τὸ δὲ ὑπὸ τὴν πλάτανον ῥέον ὕδωρ φαίνε-
»ται ὅτι εἶναι πολὺ ψυχρὸν, ὥς δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ
»τοῦ ἐν αὐτῷ εὐθισθέντος ποδός· καὶ ὥς ἐκ τῶν κορῶν τε καὶ
»ἀγαλμάτων φαίνεται ὅτι εἶναι ἱερὸν νυμφῶν τινων καὶ τοῦ

(1) Ἴδε Πλάτ. Κριτίαν.

ἢ Ἀχελώου· ἢ ἂν θέλῃς, τὸ εὐάερον τοῦ τόπου, πόσον ἀγαπητὸν καὶ τερπνὸν εἶναι. πόσον εὐχάριστον διὰ τὸ καλοκαῖρι, καὶ πόσον θαυμάσια συναρμολογεῖται τὸ λιγυρὸν τοῦτο πρὸς τὸ τετέρισμα τῶν τεττίγων· ἀλλὰ τὸ χαριέστατον πάντων εἶναι ἢ χλόη, ἥτις ἐκεῖ ἀντικρὺ εἶναι ἱκανή, καὶ καταλλήλοτάτη, νῖνα ἐξαπλώσῃ τις ἐπ' αὐτῆς τὴν κεφαλὴν» (1).

Ὁ δὲ Ξενοφῶν, περὶ προσόδων τῆς Ἀττικῆς πραγματευόμενος, λέγει τάδε. «Ὁ τόπος τῆς Ἀττικῆς ἐκ φύσεως παρέχει πλείστας προσόδους, πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τούτου θέλω περιγράψαι τὴν φύσιν τῆς χώρας τῆς Ἀττικῆς· ἅπασαι λοιπὸν αἱ ὥραι τοῦ ἔτους εἶναι πρατάται· διότι τὰ ἀλλαχοῦ μὴ δυνάμενα οὔτε νὰ βλαστήσωσιν, ἐνταῦθα καρποφοροῦσιν» (2). Ὁ δὲ Ἀριστείδης ὁ ῥήτωρ λέγει τὰ ἐξῆς· «Ἐν τῇ Ἀττικῇ οὐδὲν ἐκ φύσεως εἶναι ἀργόν, οὐδ' εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ δυσχέρειά τις περὶ τὰς προσόδους· διότι ἐνταῦθα πολλὰ πράγματα οὐχὶ μόνον αὐτοφυῶς γίνονται καὶ ἄνευ σποράς, ἀλλ' ὑπερτεροῦσι τὰ τῶν εὐγέων χωρῶν. Πρὸς δὲ τούτοις ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Ἀττικῇ ῥεῦματα ἄλυπα ἀεράων ποταμῶν καὶ πηγαὶ ἀγθοροὶ καὶ καρποὶ παντὸς εἶδους, κάλλιστοι πάντων τῶν ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις καὶ περιφανεῖς» (3).

Ἡ ἀντιρρῆσις δὲ αὐτῇ, ὅτι δηλαδὴ ὑπῆρχον ἄλλοτε ἐν τῇ Ἀττικῇ ἀφθονα ὕδατα, διότι πᾶσα ἡ χώρα αὐτῆς ἦτο κατάφυτος, εἶναι τῷ ὄντι ἰσχυροτάτη, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἰσχυρίζομεθα, ὅτι τὰ ἀρχαῖα ὕδατα καὶ ἂν ἠλαττώθησαν κατὰ τι, ἔνεκα τῆς γυμνότητος τοῦ τόπου, δὲν ἀπωλέσθησαν ὅμως καὶ καθ' ὅλοκληρίαν, καὶ δυνατόν εἶναι ν' ἀνευρεθῶσι, καθὼς ἐπίσης δυνατόν εἶναι καὶ αὖθις νὰ γείνῃ κατάφυτος καὶ εὐφορωτάτη ἡ Ἀττικὴ πρὸς τοῦτο ὅμως ἀπαιτεῖται θέλησις, ἐπιμέλεια, καὶ ἐξακρίβωσις τοῦ μεγίστου καθήκοντος καὶ συμφέροντος, ὅπερ ἅπαντες ἔχομεν νὰ ἀσχοληθῶμεν σπουδαίως περὶ τούτου.

Ἀλλὰ διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ ἡ δενδροφυτεία, ἔχομεν ἀνάγκην ὑδάτων· διὰ ν' αὐξήσωσι δὲ τὰ ὕδατα, πρέπει ν' ἀναπτυχθῇ ἡ δενδροφυτεία· ὁ συλλογισμὸς οὗτος εἶναι τόσον φυσικὸς καὶ τόσον σαφής, ὥστε ἤθελε φέρει εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, ἂν

(1) Ἰδε Πλάτωνος Φαῖδρον.

(2) Ἰδε Ξενοφ. περὶ προσόδων κεφ. α'.

(3) Ἰδε Ἀριστ. Πανανθηναϊκὸν τόμ. α', σελ. 162 ἐκδ. Λειψίας.

μή, διὰ μὲν τῆς περὶ λειβαδίων, δενδροφυτείας καὶ κτηνοτροφίας πραγματείας, ἀπεδεικνύωμεν μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας, ὅτι ἡ δενδροφυτεία εὐκολώτατον εἶναι ἢ ἀναπτυχθῆ ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ διὰ τῶν ὑπαρχόντων ὑδάτων, ἀρκεῖ μόνον ἐξορισθῶσιν ἀπ' αὐτῆς αἱ αἶγες καὶ αἱ ἀσβεστοκάμινοι· διὰ δὲ τῆς ἀνὰ χεῖρας θέλωμεν ἀποδείξει, ὅτι νερὰ ὑπάρχουν ἀφθονα ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἀλλὰ δυστυχῶς οὔτε τῶν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτῆς γίνεται οἰκονομικὴ χρῆσις, οὔτε πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν ἀφθονωτέρων κατεβλήθη ἡ δέουσα προσπάθεια. Πρὶν δὲ προβῶμεν εἰς τοῦτο, ἀναγκαῖον θεωροῦμεν νὰ ληθῇ πρόνοια καὶ περὶ τῶν ἐξῆς ἀντικειμένων· σμικρῶν μὲν, ἀλλὰ μεγάλα προσκόμματα παρσχόντων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δενδροφυτείας.

Γνωστὸν εἶναι, ὅτι οἱ γεωργοὶ παρ' ἡμῶν μεταχειρίζονται πρὸς ἀροτρίασιν σχεδὸν μόνον βόας· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἕκαστος γεωργὸς ἔχει καὶ ἓνα περιττὸν βόα· συνήθεια δὲ παρὰ τοῖς γεωργοῖς ἐπικρατεῖ τὸ νὰ φορτώνωσιν ἐπὶ ὄνου τὴν σποράν, τὸ ἀροτρον, καὶ ἅπαντα τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, νὰ ἐπιβαίνωσι δὲ καὶ οὗτοι ἐπ' αὐτοῦ, καὶ, προπορευομένων ἐλευθέρως καὶ κατὰ βούλησιν τῶν βοῶν, νὰ φθάνωσιν οὕτω ἅπαντα, λογικὰ τε καὶ ἄλογα ζῶα, εἰς τὸ πρὸς γεώργησιν κτῆμα· ἐκεῖ δὲ τὸ μὲν ζεῦγος τῶν βοῶν τίθεται ὑπὸ τὸν ζυγόν· ὁ δὲ ὄνος καὶ ὁ περιττός βοῦς νέμονται δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐλευθεροὶ ἐν τῷ αὐτῷ ἀγρῷ ἢ ἐν τοῖς παρακειμένοις· ἐπειδὴ δὲ σπανίως εὐρίσκουσιν ἐν ὥρᾳ χειμῶνος μάλιστα τροφήν πρὸς βόσκησιν, καταφεύγουσιν εἰς τὰ ἐν τοῖς ἀγροῖς δένδρα, καὶ τρώγουσι τὰ φύλλα, τοὺς βλαστοὺς ἢ ἐνίοτε καὶ τὸν φλοιὸν αὐτῶν· περιττὸν δὲ εἶναι νὰ εἰπωμεν, ὅτι καὶ μέχρις οὗ φθάσουν εἰς τὸ πρὸς γεώργησιν κτῆμα, ἅπαντες οἱ βόες καὶ ὁ φέρων τὸν ζευγηλάτην ὄνος προξενοῦσι καθ' ὁδὸν μεγάλην ζημίαν εἰς τὰ δένδρα καὶ σπαρτὰ τῶν κτημάτων, δι' ὧν διέρχονται.

Ταῦτα λοιπὸν ἅπαντα πρέπει ν' ἀπαγορευθῶσιν ἀστυνομικῶς ὅσον τάχιον· οὐδένα τοῦ λοιποῦ πρέπει νὰ ὀδηγῶσιν οἱ βόες καὶ νὰ φέρῃ ὁ ὄνος κατὰ βούλησιν εἰς τὸ πρὸς καλλιέργειαν κτῆμα· ἀλλ' ὁ γεωργός, καπιστρωμένους ἔχων τοὺς βόας καὶ τὸν ὄνον, νὰ ὀδηγῇ τούτους λογικῶς καὶ ἀνευ βλάβης ἄλλων. Πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ ὁ γεωργός πρέπει νὰ φέρῃ εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ τὴν ἡμερησίαν τροφήν τοῦ τε περιττοῦ βοῦς καὶ τοῦ ὄνου καὶ νὰ ἔχῃ ταῦτα πάντοτε καπιστρωμένα· ἄλλως διὰ πᾶν ἐλευθέρως νεμώμενον ἐν τοῖς ἀγροῖς κτῆνος, εἴτε προξενήσει τοῦτο εἰς αὐτοὺς ζημίαν τινά, εἴτε μή, ὁ ἰδιοκτῆτης νὰ πληρώνῃ πρόστιμον μέγα.

Μόνη δὲ ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη καὶ μόνη ἡ ἐξορία τῶν αἰγῶν καὶ τῶν ἀσθεστοκαμίνων ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς εἶναι ἱκανὰ νὰ προστατεύσωσι τὴν ὑπάρχουσαν δεινδροφυτείαν καὶ νὰ συντελέσωσιν οὕτω μεγάλως διὰ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ποσότητος τῶν ὑδάτων. Ἰσως δὲ τις νομίσῃ ὑπερβολικὸν τὸν περὶ δεινδροφυτείας καὶ προστασίας τῶν αὐτοφυῶν δένδρων ζήτηλόν μας, ἀλλὰ θέλει μᾶς δικαιώσῃ πληρέστατα, ἐλπίζομεν, ὅταν μάθῃ, ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πλουσιωτάτῃ Γαλλίᾳ, τῇ ἄπειρα καὶ ἀπέραντα δάσῃ ἐχούσῃ, ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1860 νόμος περὶ δασοποιίας τῶν Ἀλπεων καὶ πάντων αὐτῆς τῶν γυμνῶν ὁρέων. Ἰδοὺ δὲ τῷ ὄντι τί ἀναγινώσκομεν περὶ τούτου εἰς τὰ τελευταῖα φύλλα τῆς Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων.

«Ἡ διεύθυνσις τῶν ὑδάτων καὶ δασῶν ἐπιδιώκει δραστηρίως νὰ τὴν λύσιν τοῦ περὶ δασοποιίας ζητήματος· ὁ δὲ Κύριος Γενικὸς Διευθυντὴς τῶν δασῶν, θέλων ν' ἀντιληφθῇ ἰδίαις ἀντιλήψεσι περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς δασοποιίας, διέτρεξεν ἅπαντα τὰ ἡμέρη τῶν Ἀλπεων καὶ τῶν λοιπῶν ὁρέων, εἰς ἃ ἐνεργεῖται κατὰ τὸν ἀπὸ 28 Ἰουλίου 3860 νόμον ἡ δασοποιία. Πανταχοῦ δὲ τῶν μερῶν τούτων ἡ δασοποιία ἐνεργεῖται δραστηρίως καὶ πανταχοῦ ἐπέτυχεν ἀξιολογώτατα, καὶ εἰς τὸ πείσμα ἡμέλειστα τῶν κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος καύσεων καὶ τῆς ζηρατίας» (1). Ἀλλὰ καὶ ἄλλως φρονοῦμεν διὰ σμικρᾶς τιнос μάλιστα δαπάνης καὶ ὀλίγης φρονήσεως δυνατόν εἶναι νὰ πολυπλασιασθῶσι τὰ ἐν τῇ Ἀττικῇ ὕδατα.

Καὶ πρῶτον πάντων οἱ ποταμοὶ Κηφισὸς καὶ Ἰλισσὸς, καὶ ἂν μὴ ἦσαν ἄλλοτε ὅμοιοι τοῦ Ρήνου ἢ τοῦ Λουνάβως, ἦσαν ὅμως ὅπως δὴ ποτε ποταμοὶ, κατὰ μὲν τὸν Ἀριστείδην ἀέναοι. Κατὰ δὲ τὸν Στράβωνα χειμαρρῶδεις τὸ πλεόν· ἀλλ' ὁ Ἰλισσὸς κατ' αὐτὸν ἔρρεεν ἐκ θατέρου μέρους τοῦ Ἄστεος, ποτίζων ἅρα πᾶσαν τὴν πεδιάδα, ἣν κατὰ τὸν Ξενοφῶντα κατέσταιεν ἱκανὴ νὰ παρέχῃ τοσαύτας προσόδους, ὥστε νὰ μὴ ἐπέρρηται οὐδέποτε δυσχέρεια, ἀλλὰ τούναντίον νὰ τρέφῃ κατὰ τὸν Πλάτωνα στρατόπεδον πολὺ τὸ τῶν περιοίκων· οἱ ποταμοὶ λοιπὸν οὗτοι σήμερον εἶναι σχεδὸν κατάξηροι, τὰ δὲ νάματα αὐτῶν φρονοῦμεν δὲν ἀπωλέσθησαν, ἀλλ' ἢ παρεξετράπησαν τῆς ἀρχαίας αὐτῶν κοίτης, ἢ κατεπλακώθησαν ἐξ ἐπιχωμάτων πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τούτου φέρομεν τὰ ἐξῆς.

(1) Ἰδε Journal des Debats 30 Novembre 1863.

1) Ὅπου δὴ ποτε τῶν ὀχθῶν τῶν ποταμῶν τούτων καὶ ἀν-
σκάψῃ τις, θέλει εὑρεῖ ποτάμιον, διαυγέστατον, καὶ ἀνεξάντλη-
τον ὕδωρ. Πρὸ ἐπτὰ περίπου ἐτῶν ἡγοράσαμεν ἐκ τύχης τὸ
ἐκατὸν μόλις μέτρα ἀπέχον τῆς σημερινῆς κοίτης τοῦ Κιφησοῦ
ποταμοῦ ἀγροκλήπιόν μας. Κατὰ συμβουλήν δέ φίλου, τοῦ Κ.
Β. Πετμεζᾶ, ἐπεχειρήσαμεν ἐν αὐτῷ τὴν ἀνόρυξιν φρέατος· ἐπὶ
ὀκτῶ περίπου μέτρων βάθους εὑρομεν μόνον ἐπιχώσεις γῆς· μετὰ
δὲ ταῦτα ἐπὶ δύο μέτρων εὑρομεν μόνον ποτάμιον ἄμμον καὶ
στρογγύλους λίθους· ἔπειτα δὲ εὑρομεν καὶ σμικρὰν μὲν, ἀλλ’
ἀνεξάντλητον ποσότητα ὕδατος. Πρὸς θεμελίωσιν τοῦ φρέατος
ἀπηρτεῖτο ἡ ἐξάντλησις τούτου, ἀλλὰ τριάκοντα ῥωμαλαιότατοι
ἐργάται, ἐργαζόμενοι ἀδιαλείπτως διὰ δώδεκα ἀσκῶν, δὲν ἐστά-
θισαν ἱκανοὶ οὐδὲ κατὰ σταγόνα νὰ ἐλαττώσωσι τὸ ὕδωρ· τοῦ-
ναντίον μάλιστα, ὅσῳ πλειότερον ἦντλουν, τοσοῦτῳ πλειότερον
ἠΐξανεν ἡ ποσότης αὐτοῦ. Ἐπὶ τέλους ἐθεμελιώσαμεν τὸ φρέαρ,
καὶ σήμερον λογιζόμεθα εὐτυχεῖς, διότι διὰ μόνης τῆς ἐργα-
σίας τῆς ἡμέρας δυνάμεθα νὰ ποτίσωμεν ἐξ στρέμματα ἀγροῦ,
χωρὶς νὰ ἐλαττωθῇ τὸ παράπαν ἡ ποσότης τοῦ ὕδατος· εἴμεθα
δὲ πληρέστατα πεπεισμένοι, ὅτι καὶ δεκαπλασίαν ταύτης πο-
σότητα ἐὰν ἐδυνάμεθα ν’ ἀντλῶμεν καθ’ ἑκάστην, οὐδέποτε ἤθε-
λε μᾶς ἐλλείψει ὕδωρ. Τὸ ὕδωρ τοῦτο δὲν εἶναι ἄρα δυνατόν
νὰ μετοχτευθῇ διὰ σωλήνων εἰς κατωφερέστερα κτήματα, νὰ
φθάσῃ μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ οὕτω νὰ ποτίζῃ τὰ
κτήματα ταῦτα, ἀνευ κόπου καὶ δαπάνης πρὸς ἀντλησιν; Δὲν
εἶναι ἄρα δυνατόν ν’ ἀνορυχθῶσι μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας
ἀνωτέρω τοῦ ἀγροκηπίου ἡμῶν καὶ ἕτερα ὅμοια φρέατα, καὶ οὕ-
τω νὰ ποτίζονται ἀνεξόδως καὶ ἅπαντα τὰ κατωφερέστερα τῶν
φρεάτων τούτων καὶ ἀνωφερέστερα τοῦ ἀγροκηπίου ἡμῶν κτή-
ματα; τὸ αὐτὸ πείραμα μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας δὲν εἶναι
ἄρα δυνατόν νὰ γείνη καὶ κατὰ τὴν ἀπέναντι τοῦ ἀγροκηπίου
ἡμῶν ὀχθὴν τοῦ Κιφησοῦ ποταμοῦ; Πολλῶν δὲ τοιούτων γε-
νομένων, ἡ ἐνὸς γενικοῦ μέτρου λαμβανομένου, δὲν εἶναι ἄρα
δυνατὸν νὰ διπλασιασθῇ καὶ τριπλασιασθῇ τὸ σήμερον ὑπάρχον
ὕδωρ τοῦ Κιφησοῦ ποταμοῦ;

2) Ὁ μὲν Ἰλισσὸς ποταμὸς σήμερον εἶναι κατὰξήρος. Μόνον
κατωτέρω τῆς εἰς τὸ νεκροταφεῖον ἀγούσης γεφύρας φαίνεται,
ὅτι καταρρέει σμικρὰ τις ποσότης ὕδατος, ὅπερ καὶ ἀμέσως χάν-
νεται. Τὰ παρόχθια ὅμως αὐτοῦ εἰς σμικρόν τι βάθος ἀπὸ τῆς
ἐπιφανείας τῆς γῆς ἢ τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ, νομίζομεν, ὅτι
ἔχουσιν ἀφθονον καὶ ἀνεξάντλητον ὕδωρ· τοῦτο δὲ ἐξάγομεν ἐκ

τῶν ἐξῆς περιστατικῶν. Κατὰ τὴν μεσημβρινὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ τούτου ῥοδομήθη, ὡς γνωστὸν, τὸ σφαγεῖον· ἐν αὐτῷ ἀνωρύχθη φρέαρ, μὴλιν ἀπέχον πεντήκοντα μέτρα τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ· ἐν τῷ φρέατι δὲ τούτῳ τὸ νερὸν εἶναι καὶ ἀφθονον καὶ ἀνεξάντλητον. Τὸ περιστατικὸν δὲ τοῦτο δὲν μᾶς πείθει ἄρα γε, ὅτι ὅσα εἶπομεν ὅτι δυνάμεθα νὰ πράξωμεν μετὰ μεγίστης πιθανότητος ἐπιτυχίας εἰς τὰ παρόχθια τοῦ Κηφισσοῦ πρὸς αὐξήσιν τῆς ποσότητος τοῦ ὕδατος, δὲν μᾶς πείθει, λέγομεν, ὅτι αὐτὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ τὰ ἐφαρμόσωμεν μετὰ μεγαλειτέρας ἴσως πιθανότητος ἐπιτυχίας καὶ εἰς τὰ παρόχθια τοῦ Ἰλισσοῦ; Ἄλλως ἐνταῦθα ὑπάρχει καὶ ἄλλη τις μεγαλειτέρα ἐνδείξις τῆς πιθανότητος τῆς ἐπιτυχίας.

Κατὰ τὴν αὐτὴν μεσημβρινὴν ὄχθην τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ καὶ εἰς ἑκατὸν περίπου βημάτων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς κοίτης αὐτοῦ ἀναβρύει ἀενάως ἡ πηγὴ, ἡ λεγομένη τὸ νερὸ τοῦ βουνοῦ· τὸ νερὸ δὲ τοῦτο τοῦ βουνοῦ δὲν εἶναι, ἄρα γε τὸ αὐτὸ νερὸ τῆς Καλλιρρόης ἢ τοῦ Ἰλισσοῦ, παρεκτετοπισμένον ἕνεκα ἐπιχώσεων; Καθὼς δὲ παρεξέτόπισε τὸ ρεῖθρον τοῦτο, δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ παρεξέτοπισαν καὶ ἄλλα, καὶ νὰ ῥέωσιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς σημερινῆς κοίτης τοῦ Ἰλισσοῦ ὑπογείως; Οὔτε ὑδραυλικοὶ εἵμεθα, ὡς ἀρχόμενοι τοῦ λόγου εἶπομεν, οὔτε ἄλλην τινα ἀξίωσιν ἔχομεν, ἀπλουστάτη ὁμῶς σκέψις μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καὶ σήμερον ὑπάρχουσιν ὕδατα ἐν τῇ Ἀττικῇ, ῥέουσιν ὁμῶς ὑπογείως· καὶ φρονοῦμεν ὅτι δὲν εἶναι δύσκολον νὰ εὑρεθῶσι καὶ νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.

3) Ἀμέσως κατωτέρω τῆς διερχομένης διὰ τινος ῥύακος, πιθανὸν δὲ τοῦ Ἡριδανοῦ, γεφύρας, τῆς ἀγούσης εἰς Πατήσια, ἐντεῦθεν τῆς οἰκίας τοῦ Κ. Γαμπαχοπούλου, καθ' ἑκάστην βλέπομεν ἀναβρύον ἀπὸ τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ ἢ τοῦ ῥύακος τούτου σμικρὸν νᾶμα ὕδατος, τὸ ὁποῖον μάλιστα χρησιμοποιοῦσι τινὲς διὰ προχώματος, σχηματίζοντος λιμνίδιον ἢ λούτζαν κατωτέρω τῆς ἀναβρύσεως αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ λιμνιδίου δὲ τούτου ἀντλῶσιν ὕδωρ πρὸς πότισιν τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν Πατησίων δένδρων. Καὶ τὸ περιστατικὸν δὲ τοῦτο δὲν ἐμφαίνει ἄρα γε ὅτι κατωτέρω τῆς ἐπιφανείας τῆς κοίτης ταύτης ῥέουσιν ὑπογείως πλειότερα ὕδατα; Δὲν εἶναι ἄρα γε δυνατόν καὶ ταῦτα νὰ ἔλθωσι δι' ὑδραυλικῶν μεθόδων ἢ δι' ἄλλου τινὸς τρόπου εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ νὰ παρέξωσιν οὕτω πλοῦτον ἄμετρον εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὴν δεινδροφυτείαν;

Νερὰ λοιπὸν ὑπάρχουσιν ἄφθονα ἐν τῇ Ἀττικῇ ῥέουσιν ὅμως ὑπογείως καὶ ἀπαιτεῖται δαπάνη τις ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὥριμος σκέψις καὶ καλὴ θέλησις ἐκ μέρους τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, ἢ ἐταιρίας τινός, ἵνα κατασταθῶσι χρήσιμα καὶ παρέξωσιν ἄφθονον πλοῦτον. Καὶ ἐπὶ σμικρὸν δὲ ἐὰν ἐδιστάζωμεν ἤδη περὶ τῆς καλῆς θελήσεως τῆς Κυβερνήσεως, ἠθέλαμεν σιωπήσει τελείως, διότι πρὸ πολλοῦ ἀηδιάσαμεν ν' ἀκούωμεν μὲ κίνδυνον μάλιστα τῆς ζωῆς μας καὶ οὐ σμικρὰν βλάβην τῆς υἰείας καὶ τῆς περιουσίας μας τὸ αἰσῶν ἄνθρωπος ἐν τῇ ἐρήμῳ.»

Πλὴν δὲ τῆς διὰ τοιούτων ἀποπειρῶν ἐλπίζομένης κατὰ μεγίστην πιθανότητα αὐξήσεως τῶν ποτιστικῶν ὑδάτων, καὶ τὰ ἤδη ὑπάρχοντα ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς γῆς φρονοῦμεν, ὅτι, ἐὰν κάλλιον ἐδιοικοῦντο, ἤθελον παρέξει ἀσυγκρίτως μεγαλειτέραν τῆς παρεχομένης ἤδη ὠφέλειαν. Καὶ τὸ μὲν θέρος, ἀπὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου μέχρι τοῦ ἁγίου Δημητρίου, τὰ ὕδατα ταῦτα εἶναι ιδιόκτητα, ἀνήκοντα εἰς τοὺς ἐν Σεπολίοις καὶ ἀλλαχοῦ κήπους· οἱ δὲ κηπουροὶ ποτίζουσι κατὰ σειρὰν ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, καὶ οὕτω δὲν ἀπόλλυται εἰς μάτην πρὸς κατάρρεξιν τῶν λεγομένων ἀμπολῶν τὸ ὕδωρ. Ἀλλὰ τοῦτο, ὡς γνωστὸν, κατὰ τὴν Ἀττικὴν τοῦλάχιστον, χρησιμεύει τὰ μέγιστα καὶ ἐν καιρῷ χειμῶνος πρὸς πότισιν τῶν ἐλαιῶνων, τῶν ἀμπελώνων καὶ τῶν λοιπῶν ἀγρῶν. Τὸν χειμῶνα λοιπὸν ἅπαντα τὰ ποτιστικὰ ὕδατα ἀνήκουσιν εἰς ἅπαντα τὰ λοιπὰ κτήματα, καὶ τοὺς κήπους. Διὰ τὴν γίνηται δὲ κατὰ σειρὰν τὸ πότισμα τῶν κτημάτων οἱ μὲν ἀρχαῖοι πρόγονοι ἡμῶν εἶχον τοὺς λεγομένους ὕδροδιανομεῖς· τὸ ἀξίωμα δὲ τοῦτο ἦτο τόσῳ ἔντιμον, ὥστε κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν φίλου μας τινός φιλολόγου, κατεῖχετο καὶ ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους. Οἱ δὲ τοῦρκοι διώριζον τοὺς λεγομένους ποταμάρχας, οἵτινες καθῆκον εἶχον νὰ διανέμωσι κατὰ σειρὰν τὸ ὕδωρ, λαμβάνοντες ἀποζημιῶσιν ἀνὰ ἓνα παρὰ πρὸς πότισιν ἐκάστου ἐλαιοδένδρου, καὶ οὕτω καθεξῆς· ἀλλ' ἀντὶ τῆς εὐτελοῦς ταύτης ἀποζημιώσεως, ὥφειλον νὰ εἰδοποιῶσιν ἀκριβῶς ἕκαστον ιδιοκτῆτην περὶ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν τὸ ποτιστικὸν ὕδωρ ἐμελλε νὰ διέλθῃ ἐκ τοῦ κτήματός του, ἐνίοτε μάλιστα αὐτοὶ οὗτοι οἱ ποταμάρχαι ἐπότιζον τὰ κτήματα ἀντὶ εὐτελεστάτης τινός ἀποζημιώσεως.

Σήμερον δὲ τὰ ποτιστικὰ ὕδατα οἰκειοποιήθη ὁ δῆμος, φθονήσας φαίνεται καὶ οὗτος τὴν εὐδαιμονίαν τῆς γάτας τοῦ Αἰσώπου· ἐνοικιάζει δὲ ταῦτα κατ' ἔτος ἢ εἰσπράττει τὸν

ἐκ τούτων προκύπτοντα ὅχι εὐκαταφρόνητον φόρον διὰ λογαριασμόν τοῦ δήμου· ἀλλ' ὁ ἐνοικιαστὴς ἢ ὁ εἰσπράκτωρ τοῦ φόρου μόνον καθῆκον νομίζουσιν ὅτι ἔχουσι νὰ εἰσπράξωσιν ἢ θεδικιώσωσι τὸν φόρον. Ἐκαστος λοιπὸν ἰδιοκτῆτης, ἅμα λαβὼν τὴν ἀδειαν ἀπὸ τοῦ ἐνοικιαστοῦ ἢ τοῦ εἰσπράκτορος τῶν φόρων τῶν ποτιστικῶν ὑδάτων, μετοχετεύει ταῦτα, ὅπου ἂν βούληται· ἀδιάφορον δὲ ἂν, οὕτω μετοχετευόμενα τὰ ὕδατα, καταστρέφουσιν ὅλας τὰς δημοσίους ὁδοὺς, καὶ βλάπτουσιν ἅπαντα τὰ κτήματα, ἀφ' ὧν διέρχονται· ἀδιαφορεῖ ἐπίσης ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ποτίσῃ τὰ κτήματά του, ἂν μόλις τὸ δεκατημόριον τοῦ οὕτω διοχετευομένου ὕδατος ἀρικνεῖται εἰς ταῦτα, ἀρκεῖ μόνον οὗτος νὰ ποτίσῃ αὐτά.

Τοιοῦτον σύστημα, ἐννοεῖται οἰκοθεν, ὅτι εἶναι ὀλέθριον, καταστρεπτικόν. Πρὸς θεραπείαν δὲ τοῦ κακοῦ ἀπαιτεῖται νὰ διορίζωνται μὲν ποταμάρχαι, ἀλλὰ τίμιοι ἄνθρωποι, καὶ καλῶς πληρωνόμενοι· νὰ ὀρισθῶσι δὲ καὶ πέντε ἢ ἑξ γενικαὶ ἀμπολαί, ἀφ' ὧν νὰ διέρχεται τὸ ὕδωρ· οἱ δὲ ποταμάρχαι, λαμβάνοντες ἐκ τῶν κτηματικῶν σμικρὸν τινα φόρον μόνον πρὸς ἐπαρκῆ συντήρησίν των, νὰ ἔχωσι τὸ καθῆκον νὰ εἰδοποιῶσι κατ' οἶκον ἅπαντας τοὺς ἰδιοκτῆτας περὶ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν θὰ διέλθῃ τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς πλησίον τοῦ κτήματός των ἀμπολῆς· ἐν καιρῷ δὲ ἀνάγκης κατὰ παραγγελίαν τοῦ ἰδιοκτῆτου νὰ ἔχωσιν οὗτοι τὴν ὑποχρέωσιν καὶ νὰ ποτίζωσι τὰ κτήματά του, μὲ μικρὸν τινα ἀποζημιώσιν· φόρος δὲ ἢ μάλιστα καὶ πρόστιμον μέγα νὰ ἐπιβληθῇ μόνον εἰς ἐκείνους, οἵτινες δὲν φροντίζουσι νὰ ποτίζωσι τὰ κτήματά των, καὶ ἐν καιρῷ χειμῶνος, ὅταν ταῦτα ἔχωσιν ἀνάγκην ποτίσματος.

Τὸ σύστημα τοῦτο ἐνδέχεται νὰ ζημιώσῃ κατ' ἔτος τὸν δῆμον τέσσαρας μέχρι πέντε χιλιάδων δραχμῶν· ἀλλ' ἡ ὠφέλεια, τὴν ὁποίαν θὰ ἔχῃ οὗτος ἀμέσως ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν προϊόντων, καὶ τῆς ἐκ τούτων αὐξήσεως τῶν δημοτικῶν φόρων, εἰμὲθα πεπεισμένοι πληρέστατα, ὅτι ἔσεται διπλάσια. Ἀλλως, ἐφ' ὅσον ὁ δῆμος ἐνοικιάζει τὰ ὕδατα, ἢ ἐφ' ὅσον εἰσπράττει ἐξ αὐτῶν βαρυιάτους φόρους, ἵνα ἐπαρκῆ εἰς ἄλλας ματαίας καὶ περιττὰς δαπάνας, αἰωνίως οὗτος μὲν θὰ πάσχῃ τὸ τῆς γαλῆς τοῦ Αἰσώπου πάθημα, οἱ δὲ φορολογούμενοι κτηματῖαι αἰωνίως θὰ ἔχωσι τὰ μαλιὰ ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν σκούφίαν, διὰ νὰ ᾖναι κατὰ τὴν παροιμίαν καλοὶ βαγιάδες.

Πλὴν δὲ τῶν ὑδάτων τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα τινά, ὅλως

μὲν χειμερινά. ἀλλὰ πολύτιμα, σχηματιζόμενα ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῆς χιόνος κατὰ τὸν Πάρνηθα, καὶ ποτίζοντα κατὰ τὸν χειμῶνα ἢ ἐνίοτε καὶ μέχρι τῆς ἀνοιξέως μέγα μέρος τῶν κτημάτων τῆς Ἀττικῆς. Τὰ ὕδατα ταῦτα ὀνομάζονται τῆς *Ριαντούλας* ἀπὸ Γιαννούλαν τινά, φαίνεται, πρώτην φροντίσασαν νὰ συνδέσῃ διὰ προχωμάτων καὶ δέσεων τὰς πρὸς τὴν Ἀττικὴν ὑπωρεῖαν χαράδρας τοῦ Πάρνηθος, καὶ νὰ χρησιμοποίησῃ οὕτω τὸ δι' αὐτῶν διερχόμενον ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῆς χιόνος ὕδωρ εἰς τὰ κτήματα τῶν Αθηναίων.

Τὸ πολύτιμον τοῦτο ὕδωρ παρατηρήθη, ὅτι κατ' ἔτος σχεδὸν ἐλαττοῦται· κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἐχρησίμευε σχεδὸν ἀποκλειστικῶς πρὸς πότισιν τοῦ κτήματος τῆς πρώην Βασιλίσσης. Αἷτια δὲ τῆς ἐλαττώσεως τούτου ἠκούσαμεν ὅτι εἶναι ἢ κατὰ τινας μὲν τῶν χαράδρων ὀλικὴ καταστροφή τῶν δέσεων καὶ προχωμάτων, κατὰ τινας δὲ ἄλλας μερικὴ καὶ εὐθεράπευτος. Ἀνάγκη πᾶσα λοιπὸν νὰ ἐπισκευασθῶσιν ὅσον ἔνεστι τάχιον καὶ αἱ δέσεις αὗται, νὰ ἐφαρμοσθῶσι δὲ καὶ ἐνταῦθα ὅσα εἵπομεν προηγουμένως.

Πρὸς μεγάλην δὲ αὐξήσιν τῶν ποτιστικῶν ὑδάτων, καίται στεραυόμενοι ὥς εἵπομεν, ὑδραυλικῶν γνώσεων καὶ οὐδεμίαν ἀξίωσιν ἔχοντες, μετὰ πεποιθήσεως ὅμως προτεινόμεν τὰ ἐξῆς· ἐπειδὴ ἐξ ὧν ἀνωτέρω εἵπομεν, εἶναι σχεδὸν βέβαιον, ὅτι παρὰ ταῖς ὀχθαῖς καὶ ὑπὸ τὰς σημερινὰς κοίτας τῶν ποταμῶν δύναται τις νὰ εὕρῃ ἄφθονον καὶ ἀνεξάντλητον ὕδωρ, διὰ τοῦτο καλὸν εἶναι νὰ ἐκλεχθῶσι κατάλληλοί τινες θέσεις κατὰς τὰς ἀρχαίας ἢ τὰς σημερινὰς κοίτας τῶν ποταμῶν Κηφισοῦ, Ἰλίσσοῦ καὶ Ἠριδανοῦ. Ἐπὶ τῶν θέσεων δὲ τούτων πρῶτον μὲν νὰ παραχτευθῇ τὸ ἤδη τυχὸν ῥέον ὕδωρ, ἵνα ῥέῃ καὶ τοῦ λοιποῦ, ὥσπερ πρότερον· ἔπειτα δὲ ἐφ' ἐκάστης τῶν θέσεων τούτων νὰ ἀνορυχθῇ ἐπικαρσίως τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ χάνδαξ, διερχόμενος αὐτὴν, διήκων ἐκατέρωθεν πέραν τῶν ὀχθῶν, καὶ ἔχων μῆκος μὲν ἑκατὸν περίπου μέτρων, πλάτος δὲ δύο ἢ τριῶν, καὶ βάθος ἀνάλογον τῆς ἐπιτυχίας ἢ τῆς εὐρέσεως ὕδατος· οὐδέποτε ὅμως νὰ παύσῃ ἢ πρὸς τὸ βάθος ἐξόρυξις, ἀν μὴ εὕρεθῇ ἀποχρῶσα ποσότης ὕδατος διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἵμεθα σχεδὸν πληρέστατα πεπεισμένοι, ὅτι δύναται τις νὰ εὕρῃ ἄφθονον ποσότητα ὕδατος, ῥέοντος ὑπογείως· τούτου δὲ γενομένου, δὲν εἶναι δύσκολον ἴσως νὰ διοχτευθῇ διὰ σωλήνων τὸ ὕδωρ εἰς κατωφερέστερα μέρη, μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ κατασταθῇ οὕ-

τω παραγωγικὸν ἀσθόνου πλούτου. Ἐνταῦθα δὲν εἶναι ἀκαιρον ἴσως νὰ παραθέσωμεν τὴν περὶ τούτου κρίσιν καὶ δύο σοφῶν Γάλλων, τοῦ φιλελληνικωτάτου δηλαδὴ Σιατοβριάνδου, περιηγηθέντος τὴν Ἑλλάδα, ὡς γνωστὸν, κατὰ τὰ 1806, καὶ τοῦ Κ. Φωβέλλου, προξένου ὄντος τότε τῆς Γαλλίας ἐν Ἀθήναις. Ἰδοὺ λοιπὸν τί λέγει περὶ τούτου ὁ Κ. Σιατοβριάνδος εἰς τὸ ὁδοιπορικὸν του. «Ἄμα σκάφη τις, ὡς μοὶ εἶπεν ὁ Κ. Φωβέλλος, τὴν κοιτὴν τοῦ Ἰλισσοῦ, εὕρισκει ὕδωρ εἰς ὀλίγιστον βάθος, καὶ τοῦτο τόσῳ καλῶς γνωρίζουσιν αἱ ἐκεῖ Ἀλβαναὶ, ὥστε πλύνουσαι, ἀντρίγους μικράν ἐν τῇ ἄμμῳ ὀπὴν, ἐξ ἧς τὸ ὕδωρ ἀναβλύζει ἀμέσως. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἡ κοίτη τοῦ Ἰλισσοῦ ἐπληρώθη βαθμηδὸν ὑπὸ λίθων μετ' ἄμμου μεμιγμένων, κατακλυσθέντων ἀπὸ τῶν πλησιοχώρων ὁρέων, ὥστε ὁ ποταμὸς οὗτος ῥέει πιθανῶς μεταξὺ δύο στρωμμάτων ἄμμου» (1). Ὅ,τι λοιπὸν αἱ Ἀλβαναὶ γυναῖκες ἔπραττον ἐπὶ Τουρκίας, ἵνα πλύνωσιν, δὲν δυνάμεθα ἄρα καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρήσωμεν ἡμεῖς ἤδη, διὰ νὰ ποτίσωμεν τὰ κτήματά μας καὶ νὰ θησαυρίσωμεν πλοῦτον;

Ἀλλ' ἂν τὸ μέσον τοῦτο εἶναι δυσεκτέλεστον, τότε καὶ δι' ἀντλιῶν νομίζομεν καὶ ἄλλων μηχανῶν καὶ σωλήνων δύνатаί τις σήμερον νὰ διοχετεύσῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὕδωρ καὶ ν' ἀνυψώσῃ μάλιστα ἐκ μεγίστου βάθους καὶ ποταμοὺς ὀλοκληρούς· ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Λονδίνου εἶδομεν τοιαύτην μηχανήν, ἱκανὴν ν' ἀνυψώσῃ ἴσως καθ' ὀλοκληρίαν τὸν μεγαλειτερον ποταμὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλως δὲ δὲν εἶναι μακράν ἡμῶν ἡ ἐποχὴ, φρονοῦμεν, καθ' ἣν καὶ ἄνευ δαπάνης θὰ δυνάμεθα ν' ἀνυψώμεν μεγίστας ποσότητας ὑδάτων καὶ ἀπὸ μεγίστου βάθους. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τούτου, τοσαύτην πέποιθῃς ἔχομεν περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν λοιπῶν προτεινομένων ἐνταῦθα μέσων, ὥστε ἐὰν αἱ περιστάσεις ἡμῶν ᾗσαν εὐνοϊκώτεραι καὶ μᾶς παρεχωρεῖτο προνόμιόν τι, οὐδένα ἠθέλαμεν ἔχει διασταγμὸν ν' ἀναδεχθῶμεν ἡμεῖς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις, σμικρὰ μὲν διακινδυνεύουσας, μέγιστα δὲ ἐπαγγελλομένας. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. Ἡδὲ δὲ

(1) Ἴδε Σιατοβριάνδου ὁδοιπορικὸν τόμ. β'. σελ. 41—42 μετὰφρ. Ραΐδου.

Περὶ ποσίων ὑδάτων.

Τὰ ὕδατα ταῦτα, ὡς καὶ ἀρχόμενοι τοῦ λόγου ἀπεδείξαμεν, ἦσαν ἀφθοναῖς ἄλλοτε, τοῦτο δὲ ἐξάγεται, πλὴν τῶν λοιπῶν μνημονευθεισῶν ἀποδείξεων, καὶ ἐκ τῆς πληθύος τῶν ὑδραγωγείων, τὰ ὅποια οὐκ ὀλίγοι εὐρίσκουσι, θέλοντες νὰ σκάψωσι πρὸς θεμελίωσιν οἰκῶν· τοῦτο ἐξάγεται ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς πληθύος τῶν ἐν τῇ πόλει φρεάτων, τὰ ὅποια δὲν ἔχουσι στάσιμον ἢ φρεάτιον ὕδωρ, ἀλλὰ διαβατικόν, πηγαῖον, καὶ ἀνεξάντλητον. Τοιαῦτα δὲ φρέατα, ἐξ ὧν ἡμεῖς γινώσκουμεν, ὑπάρχουν εἰς τὰς οἰκίας τῶν Κυρίων Γ. Ἀντωνιάδῃ, Ἰω. Φιλήμονος, Δαμιανοῦ Γεωργίου καὶ ἄλλων πολλῶν. Παρμέγεθες δὲ ὑδραγωγεῖον, πλῆρες μάλιστα ὕδατος, ἠκούσαμεν, ὅτι ἀνεκαλύφθη πρὸ πολλοῦ καὶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, ὅτε ἐπεσκευάζετο, ὡς γνωστὸν, ὁ ναὸς οὗτος, δαπάνῃ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ῥωσικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ εὕρεσις λοιπὸν τοιούτων ὑδραγωγείων καὶ ἡ ὑπαρξίς τοιούτων φρεάτων τί ἄλλο σημαίνει εἰμὴ, ὅτι εἰσέρχοντο ἄλλοτε εἰς τὴν πόλιν καὶ ἄλλα πολλὰ ὕδατα, ἅτινα σήμερον ἢ παρεξετράπησαν ἢ κατεπλακίωθησαν ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιχώσεων;

Διὰ μικρᾶς τινος περὶ τούτου μερίμνης, ἐπὶ τῆς ἐλεύσεως τῆς Κυβερνήσεως ἐν Αῠθῆναις, ἤθελον ἀνακαλυφθῇ, νομίζομεν, ἅπειρα ὕδατα, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ ἀφικνούντο καὶ μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς πόλεως· τὰ δὲ λοιπὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν πεδιάδα πρὸς πότισιν τῶν κτημάτων. Ἡδὴ δὲ, πολλῶν οἰκοδομηθεισῶν οἰκιῶν, ἡ περὶ τούτου ἐπιχειρήσις καθίσταται δυσχερεστέρα τε καὶ δαπανηρωτέρα· ἀλλ' οὐκ ἤττον ἐν τισὶ τῶν ἀρχαίων τούτων ὑδραγωγείων, ἢ τῶν διαβατικῶν ὕδωρ ἐχόντων φρεάτων, καὶ ἤδη σκόπιμον εἶναι νὰ γείνη τις ἀπόπειρα. Ἄλλως δὲ δὲν εἶναι οὔτε λίαν δαπανηρὸν οὔτε δύσκολον νὰ τεθῶσι στερεαὶ ἀντλῖαι ἐπὶ τῶν ἐχόντων διαβατικῶν ὕδωρ φρεάτων, καὶ νὰ μετασχηματισθῶσι ταῦτα εἰς ἐρύσεις πρὸς χρῆσιν τοῦ δημοσίου. Εὐχαρίστως μάλιστα εἶδομεν, ὅτι ἐν τισὶ τῶν φρεάτων τούτων ἐφηρμόσθη ἤδη τὸ σύστημα τοῦτο ὑπὸ τῶν ιδιοκτητῶν πρὸς χρῆσιν αὐτῶν ἢ τῶν γειτόνων. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ ζητῇ ἡ δημορχία νὰ δανεισθῇ τεράστιον ποσὸν χρημάτων πρὸς μετοχέτευσιν ὑδάτων ἐκ μακρυνῶν μερῶν, οἰκονομικώτερον καὶ σκοπιμώτερον εἶναι, νομίζομεν, ἐπὶ μὲν τοῦ παρόντος νὰ μεταχειρισθῇ τὸ σύστημα τοῦτο, ἀκολουθῶς δὲ δύναται νὰ προσθῇ καὶ εἰς μεγαλειτέρας ἐπιχειρήσεις.

Πρὶν δὲ καταφύγῃ διὰ μεγάλης δαπάνης εἰς τὰ ἀπώτατα προτιμότερον εἶναι νομίζομεν, ν' ἀποπειραθῇ τὰ ἐξῆς. Ἐπειδὴ ἅπαντα σχεδὸν τὰ εὐρισκόμενα ὑδραγωγεῖα καὶ τὰ διαβατικὸν ὕδωρ ἔχοντα φρέατα διευθύνονται πρὸς τὸ ἀρκτικο-ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως, τὸ πρὸς τοὺς ἀμπελοκήπους, ἐπειδὴ τὸ μέρος τοῦτο εἶναι τῷ ὄντι οὐ μόνον τὸ ἀνωφερέστερον ἐκ τῶν περὶ τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὸ προσφορώτερον πρὸς διόδον ὑδάτων, καταρρέοντων ὑπογείως ἀπὸ τοῦ Πεντελικοῦ, διὰ τοῦτο πᾶσαν ἡμῶν τὴν μέριμναν καὶ προσοχὴν πρὸς εὑρεσιν ὑδάτων πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν κατὰ τὸ μέρος τοῦτο ἢ εἰς ζώνην τινὰ, ἀρχομένην σμικρὸν τι πέραν τῆς Μονῆς τῶν Ἀσωμάτων καὶ διευθυνομένην ἐπικαρσίως πρὸς τὸν Ἰλισσόν. Καὶ ἐνταῦθα δὲ φρονοῦμεν, ὅτι μετὰ τὴν ἀναγκαίαν προφύλαξιν τοῦ ὑπάρχοντος ἤδη ὑδραγωγείου καὶ τῆς ὁδοῦ, δύναται τις μετὰ πολλῆς ἐλπίδος ἐπιτυχίας νὰ ἐξορύξῃ τάφρον ἐπικαρσίως τῆς ὁδοῦ καὶ μέχρι τῶν ὑπωρεϊῶν τοῦ Ἀγχεύμου· ἐνταῦθα δὲ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ εὑρῇ τις ἄφθονα ὕδατα ὑπόγεια, διότι ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται ἢ ἐν τῇ πόλει εὑρεσις τοσαύτης πλησμονῆς ἀρχαίων ὑδραγωγείων καὶ φρεάτων, ἔχόντων διαβατικὸν ὕδωρ. Ἀναλόγως δὲ τῆς ἀποστάσεως τῶν εὑρεθησομένων ὑδάτων ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, δύναται τις ἢ νὰ μετοχετεύσῃ ταῦτα δι' ὑδραγωγείων εἰς τὴν πόλιν ἢ καὶ ν' ἀρδεύσῃ δι' ἀντλιῶν ἢ μηχανῶν· εἵπομεν δὲ προηγουμένως, ὅτι τοιαῦτα ὑπάρχουσιν ἤδη πολλὰ καὶ εὐχρηστοὶ ἐν Εὐρώπῃ.

Εὐθὺς μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς πραγματείας ταύτης ἐμάθομεν, ὅτι ὁ Κύριος Ἰω. Παπαρρηγόπουλος, Γενικὸς Προέξενος τῆς Ῥωσσίας, ἔχων γαίαν κατὰ τὰ μέρη, ὅπου ὠρίσαμεν νὰ γείνη χάνδαξ, πωλεῖ ταύτας ὡς οἰκόπεδα· οἱ δ' ἐν αὐταῖς οἰκοδομοῦντες, μόλις ἀνορύττουσι εἰς μέτρα τινὰ βάθους πρὸς κατασκευὴν φρεάτων, εὐρίσκουσι νερὸν ἄφθονον, ἀνεξάντλητον, διαυγέστατον καὶ ἡδύτατον· σμικρὸν δὲ τι πέραν τοῦ μέρους τούτου καὶ ὁ Ἀρειοπαγίτης Κύριος Ἰωαννίδης κατεσκεύασε πέντε τοιαῦτα φρέατα ἐντὸς τοῦ κτήματός του.

Ἐὰν δὲ τὸ μέσον τοῦτο φανῇ λίαν δαπανηρὸν, εἰς τὸ αὐτὸ περὶπου ἀποτελεσματὸν δύναται τις νὰ φθάσῃ καὶ διὰ τῆς ἐξορύξεως δέκα περίπου φρεάτων κατὰ τὴν αὐτὴν ὁμῶς πάντοτε γραμμὴν. Ἐν ἐνὶ ἢ καὶ ἐν πλείοσι τούτων εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ εὑρῇ τις τὴν διόδον μεγάλης ποσότητος ὕδατος, διευθυνομένου πρὸς τὴν πόλιν· τότε δὲ ἐφαρμόζει ἢ τὴν διοχέτευσιν ἢ τὴν δι' ἀντλιῶν

ἢ ἄλλων μηχανῶν ἀνύψωσιν· ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ ταύτῃ περιπτώσει ἐλπίζομεν, ὅτι δὲν θέλομεν μεταχειρισθῇ, ὥσπερ καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος πρὸς κατάβρεξιν δῆθεν τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς ἐπτά ῥωμαλαίους ἄνδρας, ἀνὰ ἐξήκοντα κατὰ μῆνα δραχμὰς μισθοδοτουμένους, ἵνα ἐκτελέσωσιν ἐργασίαν ἴσην τῆς ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ ἡμῶν ἐκτελουμένης ὑφ' ἐνὸς ἵππου ἢ ὄνου, μόλις ἡμίσειαν δραχμὴν καθ' ἑκάστην ἡμέραν δαπανῶντος· τουτέστι δὲν θέλομεν μεταχειρισθῇ μὲ τεραστίαν δαπάνην ἐπτά ἀνθρώπινα πλάσματα, πρὸς ἐργασίαν εὐκόλως ἐκτελουμένην ὑφ' ἐνὸς κτήνους καὶ μὲ ἐλαχίστην δαπάνην. Γράφοντες δὲ πρὸς ἀνάγνωσιν κυρίως τῶν ἐν Ἀθήναις οἰκούντων δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ διηγηθῶμεν ἐν λεπτομερείᾳ τὸ θέαμα, ὅπερ ἔβλεπέ τις εἰς ἅπαντα τὰ φρέατα, τὰ κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος· εὐχόμεθα μάλιστα νὰ μὴ εὗρεθῇ καὶ εὐρωπαῖος τις Ἀβούτ, νὰ περιγράψῃ λεπτομερῶς τὸ θέαμα τοῦτο, καὶ οὕτω ν' ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ σήμερον ἔτι εἴμεθα ἐν Ἀθήναις εἰς κατὰστασιν χείρονα τῆς ἐποχῆς τοῦ Ηἰσιόδου.

Ἄλλ' αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται ἀπαιτοῦσι δαπάνας, τὸ δὲ ταμεῖον τοῦ δήμου εἶναι κατάχρεων, ἐνδέχεται ν' ἀντιλέξῃ τις· βεβαίως ἐφ' ὅσον δαπανῶμεν ἐφ' ᾧ μὴ δεῖ, ὀλίγα ἔχομεν ἐφ' ᾧ δεῖ· τουτέστιν ἐφ' ὅσον δὲν διδαχθῶμεν ἅπαντες σμικροὶ τε καὶ μεγάλοι ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι τὴν οἰκονομίαν τοῦ τε χρόνου καὶ τοῦ ἀργυρίου, καὶ τὴν λιτότητα, οὐδέποτε θέλομεν δυνηθῇ νὰ ἐπαριέσωμεν οὔτε εἰς τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα καὶ οὐδὲν, νομίζομεν, ἀναγκαϊότερον τοῦ ὕδατος εἰς πᾶσαν τὴν ζῶσαν φύσιν. Ἀλλ' ὁ καιρὸς τῆς σπατάλης τοῦ τε δημοσίου, τοῦ δημοτικοῦ καὶ τοῦ ιδιωτικοῦ πλούτου παρῆλθεν ἤδη ἢ ὅσον οὐπω παρελεύσεται ἀνεπιστρεπτί· θὰ εἰσέλθωμεν τάχιστα, ἂν ἔτι δὲν εἰσῆλθομεν, εἰς ὁδὸν προόδου καὶ εὐημερίας· καὶ τότε ἐξ ἅπαντος τὸ δημοτικὸν ταμεῖον θὰ εὐπορήσῃ τοῦλάχιστον πρὸς κατὰσβεσιν τῆς δίψης τῶν πολιτῶν.

Ἄλλως δὲ ἢ πρὸς τοιαῦτα ἔργα δαπάνη οὔτε μεγάλη εἶναι, νομίζομεν, οὔτε δυσεύρετος, μὲ ἑκατὸν περίπου χιλιάδων δραχμῶν δαπάνην, τιμίως ὅμως γινομένην, δύναται τις, ἂν οὐχὶ νὰ δεκαπλασιάσῃ, τοῦλάχιστον ὅμως νὰ διπλασιάσῃ καὶ τριπλασιάσῃ τὰ τε ποτιστικὰ καὶ τὰ πόσιμα ὕδατα τῆς Ἀττικῆς. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἄλλως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξευρεθῇ τὸ ποσὸν τοῦτο, τότε εἶναι μυριάκις προτιμότερον νὰ ἐπιβληθῇ πρὸς τοῦτο φόρος τις εἰς τοὺς πολίτας, παρὰ γὰρ μαραινῆναι ἐν τῇ Ἀττ

τικῇ πᾶσα ἡ φύσις, νὰ διψᾷ ἡ κοινωνία καὶ νὰ πάσχη ἡ ἀνθρω-
πότης ἐκ τῆς γυμνότητος τῆς χώρας καὶ τῆς ξηρασίας τῶν ἐν
αὐτῇ ποταμῶν. Ταῦτα δὲ καὶ περὶ τούτων· δὲν δυνάμεθα δὲ
νὰ δώσωμεν πέρας εἰς τὴν προχειροτάτην ταύτην πραγματείαν,
χωρὶς νὰ παρθέσωμεν καὶ τὸ ἐξῆς τεμάχιον ἐκ τοῦ ὁδοιπορι-
κοῦ τοῦ φιλελληνικωτάτου Σιατοβριάνδου.

»Ἐχαιρον ἀναχωρήσας διὰ νυκτός, διότι ἤθελον λυπηθῇ πολ-
πλῶ μᾶλλον, χωριζόμενος τῶν ἐρειπίων τῶν Ἀθηνῶν, φωτίζο-
μένων ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἐν ᾧ τότε δὲν ἔβλεπον τοῦλάχιστον, ὡς
νῆ Ἄγαρ, ὅτι ἐμελλον νὰ μὴ ἐπανάιδω πλέον. Ἀφίεις τὸν χαλινὸν
πρὸς τοῦ τραχήλου τοῦ ἵππου, εἰπόμεν τῷ ὁδηγῷ καὶ τῷ ἱω-
πτήρ, παραδεδωμένους εἰς διαλογισμούς καὶ βλέπων δι' ὅλης
τῆς ὁδοῦ παραδόξον τῷ ὄντι ὄγαρ. Μοὶ ἐφαίνετο ὅτι μοὶ εἶχε
»παραχωρηθῇ ἡ τῆς Ἀττικῆς ἡγεμονία, ἐγὼ δὲ ἐκήρυττον εἰς
»πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, προσκαλὼν τοὺς βαρυνθέντας τὰς ἐπανα-
»στασεις νὰ συνέλθωσιν ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῶν Ἀθηνῶν, ἔνθα
»ὑπεσχόμην αὐτοῖς ἀνάπαυσιν καὶ ἀσφάλειαν. Κατεσκευάζον δὲ
»καὶ ὁδοὺς, ἀνήγειρον ξενώνας καὶ προηποίμαζον τὰ πάντα ὑπὲρ
»τῶν ὁδοιπόρων· ἡγόραζον μάλιστα καὶ λιμένα ἐν τῷ κόλπῳ
»τῆς Ναυπάκτου, ἵνα τὴν ἀπὸ Ολτράντου εἰς Ἀθήνας μετάβασιν
»καταστήσω εὐκολωτέραν. Ἀλλ' οὐδὲ τῶν μνημείων ἡμέλουν,
»ἀνεγείρων τὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἀκροπόλεως συμφώνως τῷ
»ἐκ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν εἰκαζομένῳ σχεδίῳ· τὴν δὲ πόλιν
»περιζωνύων δι' ὀχυρῶν τειχῶν, ἵνα ἐξασφαλίσω αὐτὴν ἀπὸ
»τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τούρκων. Μετὰ ταῦτα ἀνίδρουν Πανεπι-
»στήμιον, εἰς ᾧ προσήρχοντο οἱ παῖδες πανταχόθεν τῆς Εὐρώ-
»πης, ἵνα διδαχθῶσι τὴν τε ἀρχαίαν καὶ τὴν νεωτέραν ἐλλη-
»νικὴν. Παρεκάλουν δὲ καὶ τοὺς Ἰδραίους, ἵνα ἐγκαταστῶσιν ἐν
»Πειραιεῖ, σχηματίζων οὕτω καὶ τὸ ναυτικόν. Τὰ γυμνά ὄρη
»ἐφύτευον διὰ πιτύων, παρέχων οὕτω ὕδωρ τοῖς ποταμοῖς. Τὴν
»δὲ γεωργίαν ἐνεθάρρουν, προσκαλὼν Ἑλβετοὺς καὶ Γερμανοὺς,
»ἵνα διδάξωσι τοὺς Ἀλβανοὺς. Ἐβλεπα τὰς Ἀθήνας διὰ νέων
»καθ' ἑκάστην ἀνακαλύψειν ἀνεγειρομένους οἴκους ἐκ τοῦ τάφου
»αὐτῶν. Ἀλλὰ τέλος πάντων φθάσας εἰς Κερατίαν ἐξύπνησα
»καὶ εὗρέθην πτωχὸς Γιάννης ὡς καὶ πρότερον» (1).

Καὶ τὸ μὲν ὄνειρον τοῦ Σιατοβριάνδου ἐπραγματοποιήθη κατὰ

(1) Ἰδε ὁδοιπορ. Σιατοβριάνδου τόμ. 6'. σελ. 67—68 μετὰ
τάφρασις Ροῦδου.

πολλά, ἵνα μὴ εἴπωμεν καὶ κατὰ πλείστα· κατὰ τινὰ μάλιστα ἢ πραγματοποίησις ὑπερέβη τὰς προσδοκίας. Ὁμολογουμένως ὅμως ἀπολείπονται ἔτι καὶ πολλά, καὶ ἴσως ἂν οὐχὶ τὰ οὐσιωδέστερα, τοῦλάχιστον ὅμως τὰ ριζικώτερα, διότι ἄνευ ὑλικῆς ἀνεξαρτησίας εἶναι πολὺ σπανία καὶ δυσεύρετος ἡ ἡθικὴ ἀνεξαρτησία. Περὶ δὲ καὶ ἄλλα ὁπωροφόρα δένδρα δὲν ἐφυτεύσαμεν ἀκόμη εἰς τὰ ὄρη μας κατὰ τὴν σοφωτάτην συμβουλήν τοῦ Σιατοβριάνδου· τὰ δὲ αὐτομάτως φυόμενα ἀφίνομεν νὰ καταστρέφονται ὑπὸ τῶν αἰγῶν· νερὰ δὲ εἰς τοὺς ποταμούς μας ἀκόμη δὲν ἐδώσαμεν, ἵνα μᾶς δώσωσι καὶ οὗτοι πλοῦτον, δι' οὗ κρατύνεται ἡ ἐλευθερία· ὁ ἀγαπῶν λοιπὸν εἰλικρινῶς τὴν ἐλευθερίαν, ἃς παύσῃ νὰ φροντίζει περὶ ὑπαλληλικῆς θέσεως, ἃς ἐπιδοθῇ εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὴν δενδροφυτείαν, εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ἢ εἰς πᾶν ἄλλο τίμιον, ἀνεξάρτητον καὶ αὐτὸνπαρκτον ἐπάγγελμα, ἵνα γενόμενος εὐδαίμων, συντελέσῃ εἰς τὸ ἄρτι ἐγγίζον μεγαλεῖον, εἰς τὴν ἀληθῆ δόξαν καὶ εἰς τὴν ἀκράδαντον εὐδαιμονίαν τῆς πατρίδος του.

Ἄλλ' ἐνταῦθα ἴσως ἀντιτάξῃ τις τὴν σημερινὴν οἰκιστὴν τῶ ὄντι κατάστασιν τῆς γεωργίας, πάντῃ ἡμελημένης οὐσῆς παρ' ἡμῖν καὶ πάντῃ ἀπροστατευτοῦ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ τούτων ἕνεκα μὴ ἀμοιβοῦσθαι τοὺς γεωργούς. Τῷ ὄντι ἡ γεωργία, ὅπως ἔχει σήμερον, φτώχειαν μόνον μὲ τὰ φορτώματα προξενεῖ· ἂν ὅμως ἐπιμεληθῶμεν αὐτὴν, καὶ ἰδίως ἂν προστατευθῇ αὕτη, ὥς ἐλπίζομεν, ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, τότε δύναται νὰ μᾶς παρέξῃ ἄφθονον πλοῦτον. Διὰ νὰ πεισθῶμεν δὲ περὶ τούτου ἃς ἐνθυμηθῶμεν τὰ ἐξῆς· ὅτι δηλ. ὁ μὲν Μιλτιάδης ὁ Μαραθωνομάχος, καίτοι σώσας τὴν πατρίδα του ἀπὸ τῶν Περσῶν, ἀμελήσας ὅμως τὰ κτήματά του, ἀπέθανεν εἰς τὰς φυλακάς διὰ πεντήκοντα τάλαντα, τὰ ὅποια ἐχρεωστοῦσεν εἰς τὸ δημόσιον· δὲν ἐχοράι τευον φαίνονται οἱ πρόγονοί μας, ὅπως ἡμεῖς σήμερον, μὲ τοὺς χρεώστας τοῦ δημοσίου, οἳοι δὴ ποτε καὶ ἂν ἦσαν οὗτοι. Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Κίμων, καίτοι κατ' οὐδὲν στερήσας τῆς πατρικῆς δόξης, ἴσως μάλιστα καὶ ὑπερτερήσας αὐτὴν, ἐπιμελούμενος ὅμως συνάμα καὶ τὰ κτήματά του, ἔγγεινε τόσον πλούσιος, ὥστε ἐκρήμνισε τοὺς φραγμούς. αὐτῶν, ἵνα εἰσέρχωνται οἱ πολῖται καὶ πρῶγῳσιν ἐλευθέρως καρπούς· πρὸς δὲ τούτοις καθ' ἐκάστην ἐφιλοξένει εἰς τὴν οἰκίαν του ὅλους τοὺς θέλοντας πτωχοὺς. Τὸν πλοῦτον δὲ τοῦτον βεβαίως δὲν τὸν ἐθησάυρισεν ὁ Κίμων ἐκ δώρων καὶ πᾶσιμικῶν λαφύρων, ὥσπερ ἐσυκοφάντησαν αὐτὸν ὁ Ἐφιάλτης καὶ ἄλλοι· διότι κατὰ τὴν αὐθεντικωτάτην μαρτυ-

εἶαν τοῦ Πλουτάρχου τὸν μὲν ἑρῶσαν Ροισάκην, τὸν ἀποστά-
την τοῦ Βασιλέως, τὸν προσφυγόντα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κίμων-
νος καὶ ἐναποθέσαντα ἐκεῖ ὡς δῶρον δύο φιάλας γεμάτας, τὴν
μὲν ἐξ ἀργυρῶν τὴν δὲ ἐκ χρυσῶν Δαρεικῶν, ὁ Κίμων μειδιά-
σας ἡρώτησε «φίλον μὲ θέλεις ἢ μισθωτόν;» ὁ δὲ Ροισάκης
εἶπε «φίλον»· λοιπὸν ἀπῆντησεν ὁ Κίμων «πάρετα αὐτὰ ὀπί-
σω, καὶ ἂν λάβω ἀνάγκην, θὰ τὰ μεταχειρισθῶ, ὅταν γίνω φί-
λος σου».

Δὲν ἔγινε λοιπὸν πλούσιος ἐκ δωροδοκιῶν ὁ Κίμων, ἀλλ'
ὥσπερ ὁ ἴδιος ἀπολογούμενος εἶπε «μimotoμένος τῇ εὐτέλειαι
καὶ τῇ σωφροσύνῃ τῶν Ἀακεδαιμονίων» (1) ἐπιμελούμενος
δὲ θεβαίως καὶ τὰ κτήματά του. Ἀλλὰ μόνη ἄρ' γε ἡ ἀρχαία
ἱστορία μᾶς παρέχει τοιαῦτα παραδείγματα; δὲν εὐρίσκομεν
ἄρ' γε καὶ εἰς τὴν σύγχρονον, τὴν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας,
ὁμοία; Πολλὰ ἐδυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν, ἂν μᾶς ἐπετρέπητο.

Τοιαῦτα δὲ περίπου εἶναι καὶ τὰ συγγράμματα, τὰ πλεῖ-
στα μάλιστα τούτων ἐπιστημονικά, τὰ ὅποια ἐζητήσαμεν καὶ
παρὰ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως νὰ δημο-
σιεύωμεν ὁλοσχερῇ δαπάνῃ τοῦ δημοσίου, καὶ τοῦτο μόνον,
ἵνα μὴ καταναλισκώμεθα καὶ ἤδη περὶ τὰ τοιαῦτα, πολλὰ
ἄλλοτε παθόντες καὶ δαπανήσαντες. Ἀλλ' ἄχρι τῆς σήμερον μό-
νον ἡ Κυβέρνησις μᾶς παρεχώρησεν εὐκολίας τινάς, μόνον ἵνα
μὴ σιπώμεθα ἐκ τῆς ἀπραξίας. Ὁ δὲ Κύριος Πρόεδρος τῆς Συ-
νελεύσεως, καίτοι πολλάκις αἰτησάσης αὐτῆς τὴν ἀποπεράτω-
σιν τῆς ἐκκρεμοῦς αἰτήσεώς μας, δὲν εὐηρεστέθη ὅμως νὰ ἐπι-
τρέψῃ τὴν ἐπανάληψιν τῆς μὴ ἀποπερατωθείσης ψηφοφορίας.

Ἡμαρτημένων διόρθωσις.

Ἐπὶ τῆς συγγραφῆς τῶν ἐρευνῶν περὶ τῶν αἰτίων τῆς μὴ
αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τινὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς μᾶς
διέφυγον ἀνοικεῖα τινὰ ἴσω; ἐπιχειρήματα καὶ τινες τολμηραὶ
ἐκφράσεις, ἅτινα μετ' εὐχαριστήσεως κατὰ εἰλικρινῆ παρατή-
ρησιν φίλου σπεύδομεν νὰ διορθώσωμεν. Ἐν τῇ σελίδι 19 π. χ.

(1) Ἰδε Πλουτάρχου βίον Κίμωνος.